

Speciális protokollok a tanfordítások értékelésében

CSATÁR PÉTER DEBRECENI EGYETEM

csatar.peter@arts.unideb.hu, <http://translating.unideb.hu/>)

**BME TFK ŐSZI KONFERENCIA
BUDAPEST * 2017. SZEPTEMBER 29-30.**

Az előadás felépítése

- ▶ 0. Előzetes megjegyzések
- ▶ 1. Értékelési területek a mesterszakos fordítóképzésben
- ▶ 2. Az általános fordítástechnika kurzusok mint értékelési terület
- ▶ 3. Az értékelés mint illeszkedő eljárás
- ▶ 4. Összefoglalás
- ▶ 5. Kitekintés

0. Előzetes megjegyzések

▶ A FORDÍTÁSÉRTÉKELÉS TÁRGYA A FORDÍTÁSPIACON – A FORDÍTÁS PRODUKTUMA

- Funkcionalista perspektívából: az a legjobb fordítás, amelyikben nem szenved csorbát a megbízói feltételrendszer egyetlen eleme sem:
 - sem pragmatikai hibákat
 - sem kulturális hibákat
 - sem formális hibákat nem tartalmaz
 - és megfelel az irodai protokoll speciális sztenderdjeinek

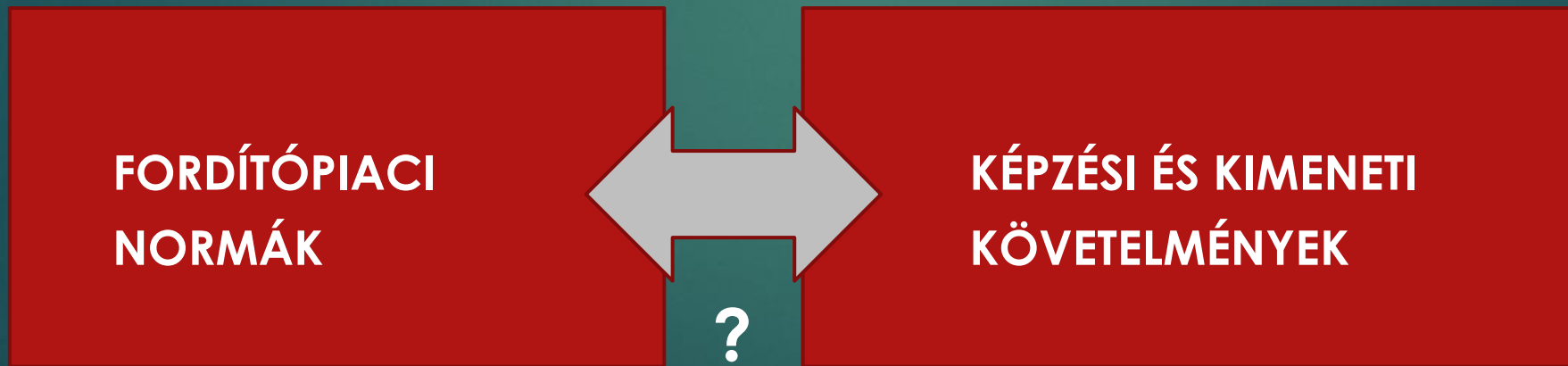
0. Előzetes megjegyzések

▶ A FORDÍTÁSÉRTÉKELÉS TÁRGYA A KÉPZÉSSEN – A FORDÍTÁSI KOMPETENCIA MŰKÖDTETÉSE

- nyelvi kompetencia (a forrásnyelv és a célnyelv vonatkozásában)
- kulturális kompetencia
- szövegértési és szövegelemzési kompetencia
- kutatási kompetencia
- közvetítési kompetencia
- szövegalkotási kompetencia
- a fordítás minőségének megítélését szolgáló kompetencia

0. Előzetes megjegyzések

ÉRTÉKELÉSI PERSPEKTÍVÁK A KÉPZÉSSEN



0. Előzetes megjegyzések

FORDÍTÓPIACI ÉRTÉKELÉS NORMÁI

- ▶ A professzionális normák forrása: a piacot szabályozó szabványok, MSZ EN 15038:2006
- ▶ A szabvány kiterjed a fordítás mint szolgáltatási tevékenység minden szegmensére
- ▶ A piaci szereplők megállapodásai (pl. Fordítópiaci Együttműködési Megállapodás 2013)
- ▶ Funkciója: Meghatározza a fordítandó szöveg átültetésének szempontjait: terminológia, nyelvtan, szókészlet, stílus, helyi sajátosságok, formázás, célcsoport, a fordítás célja, melyeket kiegészít az ezekre vonatkozó önellenőrzési és lektorálási szempontokkal
- ▶ Fordítópiaci elvárások érvényesítése a képzésben

0. Előzetes megjegyzések

FORDÍTÓPIACI ÉRTÉKELÉS KITERJESZTHETŐSÉGÉNEK PROBLÉMÁJA

- ▶ A képzőhelyek érvényesítik a professzionális normatív szempontokat, pl. a képesítő fordítás értékelésében (Dróth 2011)

ALAPDILEMMA

- ▶ Mennyiben érvényesíthetők a professzionális normák a képzésben végzett munka vagy az előrehaladás értékelésére annak tükrében, hogy a képzés kurzusai nem feltételezhetik elő a professzionális fordítási kompetenciát?

1. Értékelési területek a mesterszakos fordítóképzésben

KIINDULÓPONT: A KÉPZÉSI ÉS KIMENETI KÖVETELMÉNYEK (KKK)

- ▶ elméleti alapozó tárgyak (Bevezetés a ford. elméletébe)
- ▶ szakmai ismeretek (Gazdasági, jogi, uniós alapismeretek)
- ▶ számítógépes fordítástechnika és terminológia (CAT-eszközök, szótárak, adatbázisok)
- ▶ általános tolmácsolástechnikai kurzusok
- ▶ általános fordítástechnikai kurzusok
- ▶ szakfordítás kurzusok (gazdasági, jogi, társadalomtudományi)

1. Értékelési területek a mesterszakos fordítóképzésben

ÉRTÉKELÉSI TERÜLETEK ÉS FORMÁK

- ▶ elméleti alapozó tárgyak
- ▶ szakmai ismeretek
- ▶ számítógépes fordítástechnika és terminológia (CAT-eszközök, szótárak, adatbázisok)
- ▶ általános tolmácsolástechnikai kurzusok
- ▶ általános fordítástechnikai kurzusok
- ▶ szakfordítás kurzusok (gazdasági, jogi, társadalomtudományi)

2. Az általános fordítástechnika kurzusok mint értékelési terület

Megjegyzés: az ált.ford.tech. kurzusok a 4 féléves képzés első 2 félévében vannak, L1 és L2 irányban, alapvetően kontaktórák formájában

Értékelés tárgyai a KKK alapján

(I) ÁLTALÁNOS KOMPETENCIÁK

- ▶ Rendelkezik **nyelvi és kulturális ismeretekkel** a forrás és a célnyelven.
- ▶ Tisztában van az **interkulturális kommunikáció sajátosságaival**.
- ▶ Rendelkezik **írásbeli kommunikációs** alapismeretekkel.
- ▶ Alaposan ismeri a **nyelvhelyességi, lexikográfiai segédeszközöket** (nyomtatott szótár, elektronikus szótár, szövegtárak, kézikönyvek, szakmai fórumok, folyóiratok, tudásbázisok, ontológiák).
- ▶ Alaposan ismeri a fordítók számára fontos **szoftvereket**, azaz képes a fordítást és a lektorálást segítő eszközök használatára.

2. Az általános fordítástechnika kurzusok mint értékelési terület

ÉRTÉKELÉS TÁRGYAI a KKK alapján

(II) AZ ELŐKÉSZÍTŐ FÁZIS KOMPETENCIÁI

- ▶ Képes forrásnyelven *szöveget elemezni*.

(III) A TRANSZFER FÁZIS KOMPETENCIÁI

- ▶ Képes alkalmazni a *szövegfajtának megfelelő fordítási technikát*.
- ▶ A megfelelő *fordítási műveleteket* alkalmazza és a megfelelő fordítói stratégiát választja ki.

(IV) A VÉGLEGESÍTŐ FÁZIS KOMPETENCIÁI

- ▶ Képes olyan szöveget alkotni, amely a *tartalmi hűség* mellett megfelel *az adott nyelv hagyományainak*, szerkezetének és szóhasználatának.
- ▶ Megfelelő idegen nyelvi és anyanyelvi tudás és *szabatos fogalmazási készség* birtokában képes a *nyelvhelyességi szabályokat* automatikusan alkalmazni.
- ▶ Elfogadja a *külső szakmai kritikát*, amelyet elemez és amelyből következtetéseket von le, a következtetések eredményét autonóm módon hasznosítja munkájában.

2. Az általános fordítástechnika kurzusok mint értékelési terület

ALAPDILEMMA

- ▶ Mennyiben érvényesülhetnek a professzionális normák mint értékelési bázis a fordítói kompetencia alapvető elemeinek kialakítását szolgáló általános fordítástechnikai kurzusokon?

VÁLASZ

- ▶ Amennyiben hozzáilleszthetők ezek a normák a képzés adott szintjén a kurzus által közvetítendő kompetenciaelemekhez.

3. Az értékelés mint illeszkedő eljárás

ILLESZKEDÉS A PROFESSZIONÁLIS NORMÁKHOZ (PÉLDÁK)

ÁTTÉTELES ILLESZKEDÉS

- ▶ nyelvpár-specifikus átváltási műveletek gyakorlása → idegenszerűségek elkerülése, célnyelvi betagozódás
- ▶ fordításközpontú szövegelemzés gyakorlása → szövegértés, szövegalkotás
- ▶ interkulturális ismeretek közvetítése → megbízások különbségeinek kezelése

KÖZVETLEN ILLESZKEDÉS

- ▶ tartalmi hűség
- ▶ nyelvhelyesség
- ▶ a szövegfajták ismerete
- ▶ formázás, szoftverkezelés
- ▶ a kutatási kompetencia fejlesztése (terminológiai adatbázisok, források, fordítói közösségi weboldalak használata)

3. Az értékelés mint illeszkedő eljárás - PÉLDÁK

ÁTTÉTELES ILLESZKEDÉS

- ▶ Közlésemelek elrendezése (információs szerkezet) az angol és magyar mondatokban (Aradi 2013: 134-135, Bánki 2015: 202)
- ▶ A kohéziós eszközök nyelvpár-specifikus használata (Seidl-Péché 2013: 329)
- ▶ Kulturális filterek elemzése (Kovácsné Dudás 2007)
- ▶ Pragmatikai jelenségek fordítása (Polcz 2011)

3. Az értékelés mint illeszkedő eljárás - PÉLDÁK

KÖZVETLEN ILLESZKEDÉS

- ▶ a szövegfajták ismerete – speciális protokollok
 - ▶ Korrekt terminológiahasználat értékelése: variánsok kezelése
 - ▶ Regiszter: pl.: zone euro (fr.) – Eurozone, Euro-Währungsgebiet, Euroland, Euroraum (ném.)
 - ▶ Corporate language: cégspecifikus nyelvhasználat – pl. *színezett üveg* – *athermische Scheiben* (Volkswagen), *getönte Scheiben* (Nissan), *Colorglas* (Lancia)
 - ▶ Rivális kifejezések: *USB-Stick*, *USB-Speicher*, *Pen-Drive*, *Flash-Memory*
 - ▶ Diatopikus variánsok: *légiste* (Franciaország: ig. ügyi orvosszakértő, Kanada: jogász, aki törvényszövegeket fogalmaz)
 - ▶ Szaknyelvi frazémák felismerése: *remove dipstick* – *kizúzni az olajsintmérőt*
 - ▶ Szaknyelvi szintaxis használata: mondatalkotási minták

4. Összefoglalás

VÁLASZ AZ ALAPDILEMMÁRA

- ▶ A professzionális normák részben áttételesen, részben közvetlenül is megjelenhetnek a kurzusok értékelési folyamatainak tárgyaiként.
- ▶ A kurzusok értékelési eljárásainak alapvetően a KKK-hoz kell illeszkedni.

AZONBAN ...

- ▶ a jelenlegi kurzuskönyvek többsége alig ad támpontot az értékeléshez.
- ▶ Pl. Vesse össze az Ön által készített fordítást a tankönyvi javasolt (többváltozós) fordítással! – önellenőrzés kezdő fordítók számára (nincsenek kutatások)
- ▶ A tankönyvek szinte kizárólag a lexikai kérdésekre (azon belül is a főnévi szerkezetekre) koncentrálnak, amikor pl. kommentált fordításokat használnak

5. Kitekintés

LEHETSÉGES FEJLESZTÉSI ÉS KUTATÁSI IRÁNYOK

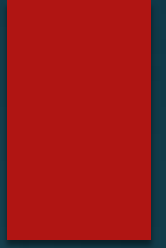
KÉPZÉSI PROGRAMFEJLESZTÉS

- ▶ A KKK-ban rögzített kompetenciaelemek értékelési területeinek és értékelési eljárásainak feltérképezése és összehangolása egymással
- ▶ Az értékelési eljárások beágyazása a kurzusok tematikájába: a feladatok megfogalmazása, típusai és az értékelés összehangolása
- ▶ Speciális tananyagok fejlesztése adott szakterületekhez

KUTATÁSI IRÁNYOK

- ▶ Az értékelési eljárások megbízhatóságának, valamint hatékonyságának vizsgálata

Köszönöm a figyelmet!



Felhasznált irodalom

- ▶ Agócs, K. (2007): Spanyol fordítóiskola. Budapest.
- ▶ Aradi, András (2013): Hogyan változhat a forrásnyelvi mondatok információs szerkezete és szintaktikai formája a fordítás során? Angol-magyar fordítási irányban, szakmai szövegeken végzett vizsgálatok. In: Bocz, Zsuzsanna és Sárvári Judit (szerk.): Válogatott cikkek, tanulmányok 2010-2013, Bp.: BME GTK Idegennyelvi Központ, 123-135.
- ▶ Asztalos-Zsebery E. (2008) A szakfordítóképzés tanfordításainak hibaelemzésen alapuló értékelése gyakorlati megközelítésben. In: Dróth Júlia (szerk.) Szaknyelv és szakfordítás. Tanu-mányok a SZIE alkalmazott nyelvészeti kutatásaiból. Gödöllő, 65–91.
- ▶ Bánki, Tímea (2015): Az új információ szerkezeti helye a spanyol mondatokban. Mi okoz nehézséget a nyelvtanulóknak? In: Bocz Zsuzsanna (szerk.): Porta Lingua 2015. A XXI. századi szakmai, szaknyelvi kommunikáció kihívásai: tanári és tanulói kompetenciák. Bp.: SZOKOE, 191-203.
- ▶ Bart, I.; Klaudy, K.; Szöllősy, J. (1996): Angol fordítóiskola. Fordítás angolról magyarra és magyarról angolra. Budapest.
- ▶ Csatár, P. (2014): Über theoretische Möglichkeiten und praktische Grenzen der Übersetzungs-bewertung. ITAT, Graz. előadás
- ▶ Csatár, P.; Farkas, O.; Iványi Zs.; Molnár A.; Barna, J. (2006). Übersetzungswerkstatt. Budapest.
- ▶ Dróth, J. (2011): A fordítások értékelése a szakfordítóképzésben és a fordítói munka világában. In: Fordítástudomány XIII/2, 5-36.
- ▶ Harvey, L. ; Green, D. (1993): Defining Quality. In: Assessment & Evaluation in Higher Education, 18/1, 9-34.
- ▶ Kovácsné Dudás, A. (2007): Szállodai honlapok elemzése korpusznyelvészeti eszközökkel. Fordítástudomány 9.1, 97-108.
- ▶ Nord, C.: Textanalyse und Übersetzen. Heidelberg, 1988.
- ▶ Nord, C.: Einführung in das funktionale Übersetzen. Tübingen, 1993.
- ▶ Zalán, P. (1997): Német fordítóiskola. Fordítás magyarról németre. Budapest.